

AÇIK OKUL (HÜMANİTER) SİSTEMİNDE SPOR DERSLERİ VE SPOR ÖĞRETMENİN KONUMU *

ZİYA KORUÇ H.Ü Spor Bilimleri Teknolojisi Yüksekokulu
PERİCAN BAYAR Spor Eğitim Sağlık Araştırma Merkezi

ÖZET: Öğrenci Merkezli, öğrenciyi yetenek, ilgi ve gereksinimleri doğrultusunda, kendini yönlendirme hakkına sahip olarak eğitmeyi amaçlayan sisteme açık okul (Hümaniter) sistem denilmektedir. Öğrenci ve öğretmen sürekli dönüt alarak yetişeceği sürekli yenileyebilir. Türkiye'de yeterince hazırlık yapılmadan bu sisteme bir geçiş söz konusudur. Açık okul sistemine göre düzenlenecek yeni öğretmen yetiştirme programlarında zorunlu dersler için verilen öğretim yeterli sayılabilirken, seçmeli dersler için boş zaman değerlendirme, performans eğitimi alanlarında da hızla yeni branşlamalara gereksinim duyulmaktadır. Bu doğrultuda spor öğretmeni yetiştiren kurumların yetişeklerini düzenlemeleri söz konusudur. Şu andaki öğretmenlerde hızla hizmet içi eğitimden geçirilmelidir.

IN STUDENT CENTERED (HUMANITARIAN) SCHOOLSYSTEM SPORT LESSONS AND THE POSITION OF THE TEACHER

Student centered system, which is also called open or humanitarian system; is directed to develop the child's interests, abilities, and give the child the opportunity to guide himself or herself. In this system, the learners and the teachers form a biofeedback loop, and, therefore the curriculum program can be updated. The way of teaching in Turkish education System is adopted without having enough preparation. although the education programs for the new system can be regarded as satisfactory, this is not the case for the optional subjects for the extracurricular hours. There is a need for the training of teachers in the specialized areas in performance teaching. In this respect, the curriculum program of Physical Education teachers' need to be revised updated accordingly. In service training program has to be provided for the teachers at large.

GİRİŞ

Her birey geçmişten getirilen bir bakıma hazır bulduğu bir mirası devralmaktadır. Bu miras insanları birbirleriyle ve çevreleriyle etkileşimi sonucu oluşturdukları tüm ürünlerdir yani bu miras kültürdür. Kültürün aktarımı kimi zaman kendiliğinden, kimi zaman da kasıtlı olmaktadır. "Kasıtlı olarak kültürlenmeye eğitim adı verilmektedir. (Ertürk, 1984). Eğitimle aktarılan kültürel değerleri, müzik, resim, yontu, folklor, bilim, teknik, spor ve benzerleri gibi ele alabiliriz. Bu değerlerin aktarımında izlenen birinci yol tamamen

* Bu yazı 19-21 Aralık 1991 tarihinde yapılan Eğitim kurumlarında Beden Eğitimi ve Spor sorunları Sempozyumunda sunulmuştur.

toplumların kendilerini özgü aktarım dilidir. Dışarıdan hiçbir şekilde yönlendirme olmaksızın yapılmaktadır. Oysaki kasıtlı kültürlemede istenenlerin daha evvelden belirlenen formlar çerçevesindeki aktarımı söz konusudur. Bu bağlamda da eğitimi "bireyin kendi yaşantısı yolu ile, kasıtlı olarak istendik davranış değişikliği meydana getirme süreci" (Ertürk, 1984) olarak adlandırılabilir. Eğitimle bireyin gizil güçlerinin ortaya çıkartılması ve istenen doğrultuda değiştirilmesi söz konusudur. Bu değişim bilişsel duyusal ve psikomotor alanlarda oluşturulabilir. Ama bu değişim sırasında kimin odakta kalacağına saptanması ise bir sistem sorunudur. Yönetici ve öğretmen merkezli ya da öğrenci merkezli olduğunun belirlenmesi sistemin adını ortaya koyacaktır.

Eğitim sistemlerini de bu bağlamda ikiye ayırarak incelemek olasıdır. Kapalı (klasik) okul sistemi, Açık (hümaniter) okul sistemi (Ropers, 1969, Tarett, 1973., Ballart, Shoemaker, 1978 Sönmez 1987) Bunların ilkinde kapalı (klasik) okul sistemi adı verilir. Yönetici ve öğretmen merkezlidir. Öğrenci, okul yöneticileri ve öğretmenler tarafından sıkı bir disiplin ve denetim altında bulundurulur. Amaç öğrencileri bilinen disiplin anlayışı içinde tutmamak ve istenen disiplinleri sürdürmektir. Sistem içinde tek bir program uygulanır. Öğrencilerin yetenek ve gereksinimleri dikkate alınmadan önceden belirlenmiş olan yetişiğe uymaları istenir. Öğretmen öğrenciden yeterince dönüt alıp yetişiği yenileme çabası içinde değildir. Bu doğrultuda da öğrenci pasif, öğretmen daha aktiftir. (Brown, Srebalus, 1973, Sönmez, 1987).

İkincisi ise açık (hümaniter) okul sistemidir. Kapalı sistemin aksine öğrenci merkezlidir. Öğrenci yetenek, ilgi ve gereksinimleri doğrultusunda kendi yönünü çizme hakkına sahiptir. Öğrenciden ve çevreden alınan dönütlerle yetişek sürekli olarak yenilenen esnek bir yapı oluşturur. Yönetici, öğretmen, öğrenci arasındaki ilişki öz disipline dayalıdır. Formal ilişkiler ortadan kalkmış bunun yerini daha sıcak ve anlayışlı bir ilişki almıştır. Sisteme öğrencinin katılımcılığını teşvik amacı ile gerekli düzenlemeler yapılmıştır. Bu doğrultuda da daha etkin öğrenim teknikleri kullanılmaktadır. Yani öğretmen ve öğrenci birlikte aktifliği seçmişlerdir. Bunların yanısıra öğrencilerin bireysel ayrılıkları da sürekli olarak gözönünde bulundurulur. Kısaca açık okul sistemi sürekli yenilenebilen, esnek bir yetişek ile günlük yaşama, çevresel gereksinmelere ve öğrencinin kişilik gelişimlerine yardımcı olmaya yönelik bir sistemdir (Rogers, 1969., Brown, Srebalus 1973, Sönmez, 1987)

Eğitimi bu şekilde iki sisteme ayırarak ele aldığımızda kapalı sistemin artık dünyanın pek çok ülkesinde kullanılmadığını, çünkü bu sistemin öğrenciyi pasifize eden, hantal bir merkezi yanının bulunduğunu görürüz. Bu sistemi yıllardır kullanmakta olan Türkiye'de toplumsal ekonomik ve siyasal düzey ile ilgili olarak yapılan incelemelerden, "Türk Milli Eğitimindeki son 60 yıllık ge-

lişmenin toplumu olumlu yönde etkilemediği anlaşılmaktadır" (Kaya, 1984). O halde diğer ülkeler gibi Türkiye'de de öğrenci merkezli bir sisteme geçmek yararlı olacaktır.

Bu bağlamda Türkiye'de ilk kez oldukça önemli bir adım atılmış ve 1953-1958 yılları arasında deneme nitelikli olarak adına "çok amaçlı İfse projesi" denen ilk uygulama İstanbul Atatürk Kız Lisesi'nde gerçekleştirilmiştir. (İstanbul Atatürk Kız Lisesi Deneme Programının Değerlendirilmesi, 1961). Bu programda iki amaç belirlenmiştir.

1- Orta öğrenimi işlevsel ve bireysel gereksinimlere yanıt verebilen bir niteliğe kavuşturmak.

2- Öğrencilerin kişilik gelişmelerine uygun olarak yaratmak.

Bu programın yaratılabilmesi için yabancı eğitim uzmanlarının sunduğu raporlar; Fransa, İngiltere, Amerika, Almanya, Avusturya, İtalya'daki okul sistemleri ve orta öğrenimin işlevleri incelenmiş alınan sonuçlar birleştirilmiştir. Yine Ford Vakfı ile yapılan anlaşma uyarınca ABD'de orta öğrenim uygulamasını incelemeye giden üç grup yönetici ve öğretmenin raporları sonucunda elde edilen bulgulardan yola çıkılarak belirlenen program 1955 yılında İstanbul Atatürk Kız Lisesi'nde deneme nitelikli olarak uygulanmıştır. Bu deneme çalışmasının başarı durumunu gözleyebilmek için de İstanbul Atatürk Kız Lisesi'nden seçilen 78 öğrenci ile Beşiktaş Ortaokulu'ndan seçilen öğreniler istatistiksel olarak eşleştirilmiştir. Her iki gruba da 12 ayrı test uygulanılarak değişmeler ve başarı durumları ölçülmeye çalışılmıştır. Sonuçta deneme grubunu oluşturan İstanbul Atatürk Lisesi kız öğrencilerinin kişiler arası ilişkilerde, genel uyum düzeylerinde daha iyi puan aldıkları gözlenmiştir. Deneme grubunun daha sağlıklı ilişki kurabildiği ve okul bitirme standartının kontrol grubundan daha iyi olduğu belirlenmiştir.

Bu programdaki dersler zorunlu ve seçmeli dersler şeklinde iki grup altında toplanmıştır.

Zorunlu Dersler,

1- Sosyal Bilgiler (tarih, coğrafya, yurttaşlık bilgisi)

Fen Bilgisi (fizik, kimya, biyoloji)

Bu dersler ikişer saat blok ders olarak haftada dört saattir.

2- Sağlık ve Beden Eğitimi Dersleri, bu dersler de haftada dört saattir.

Seçmeli Dersler,

Bu dersler haftada iki saatten birer yıllık bütünler halinde düzenlenmiştir.

Fakat derslere başlamadan önce her sabah rehber öğretmenler 20 dakikalık süre ile sınıflarda çalışmalar yürütmüşlerdir (Kandemir, 1973).

Uygulamaya konulması için deneme olarak başlatılan bu çalışma bir açık okul sistemi örneğidir. 2.9.1991 tarihinden başlayarak, Milli Eğitim Bakanlığı 1955'de ilk denemesini yaptığı bu sistemi uygulamaya koymaya

çalışmaktadır. Ama ilk örnek için üç yıllık bir ön hazırlık ve araştırma yapılmış okuldaki öğretmenler ve rehber uzmanlar eğitilmişti. Oysa şimdi böyle bir uygulamanın gerekliliği ve önemi gözardı edilerek okulların fiziki yapıları, öğretmen, rehber uzman ve yöneticileri eğitilmeden açık okul sistemine geçmeleri söz konusudur. Başarısızlığın suçu sanıyoruz bu durumda sistemde olmayacaktır.

Şimdi sempozyumun konusu bakımından ele alacağımız spor derslerinin açık sistem açısından incelenmesi gerekmektedir. Öncelikle okul spor derslerinin amacının ortaya konulması gerekmektedir. Bunlar (Orhun, 1990)

- 1- Sağlık eğitimi
- 2- Hareket eğitimi
- 3- Oyun eğitimi,
- 4- Estetik ve Dans Eğitimi (Bağırğan, 1991)
- 5- Boş zaman eğitimi
- 6- Performans eğitimi

Bu şekilde maddelenen amaçların bir birinden ayrılması son derece zor olacaktır. bu maddeleme sadece görsel bir kolaylık sağlama açısından önem taşıyacaktır. Ama bunun yanısıra tek tek ele alındıklarında da kendi başlarına yeterince anlamlıdır.

Bu amaçları şimdi açık okul sisteminin gereğine uygun olarak yerleştirirsek ilk dört maddenin daha çok zorunlu spor derslerinin amacı olduğunu, diğer iki maddenin ise daha çok seçmeli derslerin amacını oluşturabileceğini görürüz.

Zorunlu spor derslerinin öğrencilere herkes için sağlık çerçevesinde ele alınarak verilmesi sağlıklı, kendini yeniden yakalamış, yeniden seven güzel insanlar olarak yetiştirilmelerine olanak sağlayacak ve sporun bir yaşam biçimi haline dönüştürülmesi noktasında önem taşıyacaktır (Koruç, Bayar, 1990).

Hareket eğitimi, çocuk ve gencin bedenini tanınması, kullanabilmesi ve bedenine egemen olmasına olanak hazırlayacaktır. Bu nedenle hareket eğitiminin verilmesi ayrı bir önem taşıyacaktır.

Oyun eğitimi ise çocuk ve gencin eğlenirken eğitilmesine, enerjisini yenden kazanmasına olanak sağlayacaktır. Oyunu sporun başlangıç noktası olarak düşündüğümüzde ise spor derslerindeki yerini daha açık bir şekilde görme olanağı doğacaktır.

Yine zorunlu spor derslerinde sporun üç önemli işlevini yanıt verebiliyor olmalıdır. Yani dinlenme, eğlenme ve gelişme noktalarında estetik ve dans eğitimi çocuk ve gençlerin ritim duygusunu geliştirmiş, estetik özellik ortaya çıkarmak amacıyla düzenlenmiştir. Dans, pandomin, mim v.b. gibi konular üzerinde durmaktadır.

Seçmeli spor dersleri açısından baktığımızda ise artık dersin boyutlarının

değiştirdiğini çocuk ve gencin ilgisi, yeteneği ve çevresel gereksinimlerin daha fazla önem kazandığı görülecektir. Bunun için de okul spor dersinin amacı içinde bulunan performans eğitimi ve boş zaman eğitimi öne çıkmaktadır. Performans eğitiminde öğrencinin yöneleceği spor dalında kendisini yetiştirmesi söz konusudur. Bu günümüz sporunun her dalı için de geçerlidir. Aynı bağlamda ele alınması gereken boş zaman eğitiminde de halk oyunları, mağracılık, dağcılık gibi alanlarda çocuk ve gencin doğa ile bütünlenmesi, kültürel değerleri kazanıp ileriye doğru taşıması ve paylaşmayı öğrenmesi gerekir. Bunların yanı sıra estetik eğitimi seçmeli konular içinde de yer alarak çocuk ve gencin müzik eşliğindeki ritim, hareket ve genel estetiğinin desteklenmesinde yardımcı olacaktır.

Yeni eğitim sistemi içerisinde bu bağlamda ele alınması gereken zorunlu ve seçmeli spor dersleri 2.9.1991 tarih ve 20979 sayılı resmi gazetede yayınlanan 'Orta Öğrenim Kurumlarında Ders Geçme Kredi Yönetmeliği' spor derslerini orta öğrenimin birinci dönemi için ortaya koymaya çalışmaktadır. Buna göre Beden Eğitimi 1,2 toplam 4 kredi, seçmeli beden eğitimi 3,4 toplam 8 keredir. Spor dersi ise 1, 2, 3, 4 olmak üzere toplam 16 kredidir (Milli Eğitim Bakanlığı, Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı, 1991). Görüldüğü gibi zorunlu beden eğitimi dersi toplam 4 kredi iken seçmeli derslerin toplam kredisi 24'dür. İlk iki zorunlu derste öğrenciye sağlık, hareket, oyun ve estetik eğitimi verilebilir. Daha sonraki 8+16 kredilik derste ise sporcu yetiştirme konusunda önemli adımlar atılabilir. Ama bunun için uygun okul ortamına ve öğretmene gereksinim duyulacaktır.

Bu bağlamda da spor öğretmenlerinin yetiştirilmesi sorunu yeniden ve ivedi olarak gündeme gelmektedir. bu nedenle açık okul sistemini kısaca yeniden gözden geçirmemiz gerekecektir.

Bu sistemde öğrencinin bireysel ayrılıkları, kişilik gelişimi, yeteneklerinin tanınması ve o doğrultuda yönlendirilmesi, ilgilerinin açık bir biçimde tanınıp yönlendirilmesi, çevresel gereksinimlerin dikkatle ele alınması, daha girişken ve sosyal bireyler olarak yetiştirilmesi söz konusudur. Bunu sağlayacak olanlarda öğretmenlerdir. Bu değindiğimiz noktaların yanı sıra spor öğretmenlerinin iyi birer program geliştirme bilgisine sahip olmaları gerekecektir. Çünkü bu sistem daha esnek ve değişken programlar çerçevesinde kuruludur. Öğrenciden alınacak olan dönütlere göre yetişenin yeniden düzenlenmesi söz konusudur. Bu saydıklarımız aynı zamanda bugün yerleştirilmeye çalışılan sistemin gerekliliği olan öğretmen merkezli eğitimden uzak daha öğrenci merkezli bir yaklaşımın yönetici, öğretmen ve öğrencilerce iyi kavranmasına bağlıdır.

Sistem gereği artan ders yükü nedeni ile spor öğretmenlerinin daha net bir biçimde branşlaşması söz konusu olacaktır. Tüm öğretmenler zorunlu

derslerin gereği olan eğitimi verebilecek durumda iken buna ek olarak öğrencinin isteğine ve çevresel koşullara bağlı olarak boş zaman eğitimi ve performans eğitimi de verebilecek durumda olmalıdırlar. Yani öğretmenler boşzaman eğitimi verebilmek için bu alanın alt birimlerinden en az iki tanesinde eğitim verebilir durumda olmalı, doğal olarak bunun yanı sıra performans eğitimine yönelik olarak spor dallarından yine en az üç tanesinde yeterince uzmanlaşmış olmalıdır. Günümüz beden eğitimi öğretmenleri genel spor bilgisinin yanı sıra kimi bölümlerde bir spor dalında kiminde ise iki spor dalında uzmanlaşmaktadır. Bu doğrultuda öğretmen yetiştirmeyi temel amaç edinen spor bölümlerinin yeniden yetişek düzenlemelerine gitmeleri gerekmektedir. Bu yeni program içerisinde eğitimde program geliştirme bilgisini ağırlıklı olarak taşımalıdır. Bunun yanı sıra iki boş zaman eğitimi, en az üç tane de performans eğitimine yönelik olarak uzmanlık vermeleri söz konusu olacaktır. Çünkü zorunlu ve seçmeli olarak spor derslerinin bölünmesi ile öğretmenlere binen ders yükü artmıştır. Artık öğretmen okuldan uzaklaşamaz olmuştur. ama seçmeli konularda eksiklikler ortaya çıkmaktadır. Bunların giderilebilmesi için de yeterince branşlaşmış (en az 5 alanda) öğretmenlere gereksinim duyulacaktır. Bu aynı zamanda da şu andaki öğretmenlerin bir hizmet içi eğitim kursundan geçmelerini de zorunlu kılmaktadır.

KAYNAKLAR

- 1- Bağırgan T. 1991): Okul sporu için kuramsal bir çerçeve yetişek tasarımı (Yayımlanmamış bildiri) Eğitim Kurumlarında Beden Eğitimi ve Spor Sorunları Sempozyumu
- 1- Ballast, D.L., Shoemaker, R.L. (1978). **Guidance Program Development**, Illinois: Charles C. Thomas Pub.
- 2- Brown, D., Srebalus, D.J. (1973). **Contemporary Guidance concepts and Practice: An introduction**. Iowa: 2. Ed. C. Brown Company.
- 3- İstanbul Atatürk Kız Lisesi, Deneme Okulu Program Taslağı (1956-57). T.C. Maarif Vekâleti, VI Maarif Şurası Dökümanları, İstanbul:
- 4- Jarett, J.1. (1973). **The Humanistics and Humanistic Education**. California: Addison-esley Pub. Company.
- 5- Kandemir, E. (1973): "Cumhuriyet Döneminde Çok Amaçlı Liseler Konusunda Yapılan İlk Deneme" 50. Yıla Armağan A.Ü. Eğitim Fakültesi Yayınları. No. 36.
- 6- Kaya, Y.K. (1984): **İnsan Yetiştirme Düzenimiz. Politika, Eğitim Kalkınma**. H.Ü. Sosyal ve İdari Bilimler Fakültesi.
- 7- Koruç, Z., Bayar, P. (1991) "Kitle Spor ve Spor Psikolojisi" **Spor Ahlak ve Etik Sorunu. Sempozyumu**. İ.Ü. Edebiyat Fakültesi.
- 8- M.E.B. Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı (1991) **Ders Geçme ve Kredi Uygulamasına İlişkin Program Klavuzu**. Ankara: M.E.B. Eylül.
- 9- Orhun, A. (1990). "Okul Beden Eğitimi Sporunda Yeni Didaktik Yaklaşımlar" **Spor Bilimlri I. Ulusal Sempozyumu Bildirileri**. Ankara:
- 10- Rogers, C.R. (1969). **Freedom To Learn: A view of What Education Might Become**. Ohio: C.E. Merill.
- 11- Sönmez, V. (1987). **Sevgi Eğitimi**: Ankara. Şafak Matbaası.
- 12- Talim Terbiye Dairesi Test araştırma Bürosu (1961): **İstanbul Atatürk Kız Lisesi Deneme Programının Değerlendirilmesi**. Ankara.